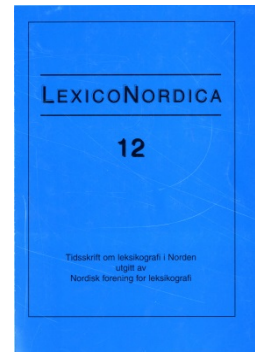

LexicoNordica

Titel: Elektroniska ordböcker i Finland
Forfatter: Alexander Paile
Kilde: LexicoNordica 12, 2005, s. 69-85
URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive>

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Alexander Paile

Elektroniska ordböcker i Finland

There are four companies producing large electronic dictionaries in Finland today. Their approaches vary and so does the quality of their products. The publishing house WSOY, which is known for its traditional paper dictionaries, issues the same dictionaries in electronic form. WSOY's products are solid and well documented. Kielikone has produced a dictionary program called MOT, for which it licenses existing dictionaries to be used in electronic form. Kielikone has also produced some dictionaries of its own. The quality of the different dictionaries found for MOT therefore varies quite a lot. Sandstone and Euroword produce their own dictionaries to be used with their respective computer programs. The material that these products are based on has not been documented at all and the general quality leaves a lot to be desired.

Inledning

I denna artikel granskar jag kvaliteten på de ur nordiskt perspektiv viktigaste elektroniska ordböcker som produceras i Finland i dag. Tyngdpunkten ligger på användbarhet, såsom gränssnitt, sökmöjligheter och allmän pålitlighet.

Ordböckerna jag testat är mycket olika. Förlaget WSOY ger ut elektroniska versioner av samma ordböcker de ger ut som traditionella pappersversioner, och innehållet är väldokumenterat. Kielikone har ett eget program – MOT – till vilket fås elektroniska versioner av flera kända existerande ordböcker och även sådana som Kielikone själv sammanställt. Kvaliteten på innehållet varierar därför. Sandstones och Eurowords produkter finns inte i annat format och de uppger inte heller vilket material deras ordböcker är baserade på. WSOY:s produkter är, liksom de flesta av Kielikones, riktiga ordböcker och innehåller information om ordklass, böjning och användning, medan Sandstones och Eurowords program snarare är ordlistor.

Jag testade programmen på operativsystemet Windows XP SP2 på en fyra år gammal PC med 700 MHz processor och 256 MB minne samt bredbandsuppkoppling. Trots att datorn inte är ny räckte kapaciteten väl till för ordböckerna. Installationen av ordböckernas cd-versioner på hårddisken gick smärtfritt och både cd-versionerna och nätversionerna fungerade tillräckligt snabbt för att inte skapa irritation.

Artikeln är uppställd enligt utgivare. Dels faller det sig naturligt då den främst behandlar gränssnitt och användbarhet och utgivarna använder samma gränssnitt för ett stort antal ordböcker. Dels behärskar jag inte alla de språk som ordböckerna behandlar men vill ändå säga något om produkterna som helhet.

WSOY:s stora ordböcker

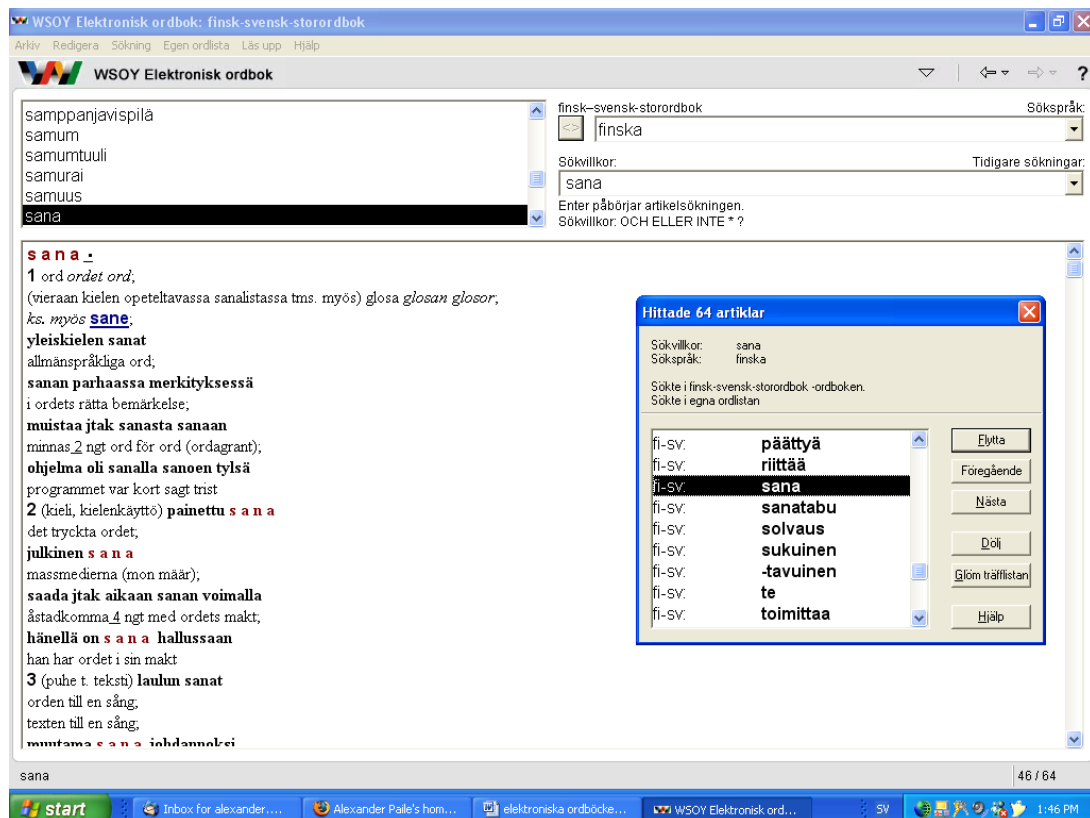

Bild 1. Lite förvånande är det särskilda fönstret för träfflistan.

WSOY ger ut stora tvåspråkiga elektroniska ordböcker från finska till svenska, engelska och tyska samt från engelska till finska. Alla ordböckerna är baserade på välkända tryckta förlagor och kan kopplas till samma program med ett gemensamt gränssnitt. Priset på ordböckerna är 89 euro/st. och de fungerar på operativsystemet MS Windows. Jag undersöker framför allt programmet som helhet och kommenterar bara i enskilda fall sådant som är specifikt för de olika ordböckerna.

Installationen för alla ordböckerna är tvåspråkigt finsk-svensk och programmets användargränssnitt kan vara antingen finskt eller svenskt. För de engelska och tyska ordböckerna ges uppgifter som är specifika för just dem, på respektive språk. Den allmänna manualen finns bara på

finska och svenska. Svenskan är på det hela taget god, även om den ibland smakar lite översättningska och en och annan benämning i hjälpen inte exakt motsvarar vad som används i programmet. Någon tryckt handbok följer inte med cd-skivorna. Korta installationsanvisningar ges på skivfodralet.

Björn-Eric Mattsson behandlade i sin artikel *Cd-romversionen av Stora finsk-svenska ordboken* (Mattsson 1999) några brister hos programmet. Nyare versioner har kommit ut sedan dess och den version av programmet jag har testat heter 5.0. En del av bristerna Mattsson påtalade verkar ha åtgärdats, men inte alla.

Vid sökning i ordböckerna kan man använda jokertecknen *, ?, de logiska operatörerna OCH, ELLER, INTE samt parenteser och citationstecken för kombinationer av operationerna. Sökningar kan förutom på källspråket också göras på målspråket. I den enkelriktade Stora finsk-svenska ordboken (Su-ru) kan man t.ex. markera sökspråket svenska och söka på ordet *ord*. Man får då upp en särskild ruta med en träfflista på sådana artiklar där det svenska ordet *ord* förekommer. I exemplet med *ord* är antalet artiklar 256. I Su-ru kan man även söka på latin, t.ex. på ordet *canis*, och får då fram en lista med fem artiklar som innehåller ordet.

Markeringen av språk för de enskilda orden innehåller tyvärr fel. Intresserar man sig för om det finns några finska ord som stavas med *å* och skriver in *å** i sökrutan med finska som angivet språk så får man fram åtta artiklar i träfflistan. Den enda riktiga träffen bland dessa är dock den fysikaliska termen *ångström* som finns som finskt uppslagsord i Su-ru. De övriga träffarna är svenska ord.

Om man håller nere Ctrl förvandlas kursorn till en hand och då kan man klicka i texten i artikelfönstret och bli förflyttad till den artikel vars finska huvudord mest liknar det man klickade på. Det spelar ingen roll om man klickar på finska, svenska eller grammatiska förklaringar. Man tas alltid till det närmaste finska uppslagsordet i alfabetet. Detta är i och för sig en trevlig funktion, men ännu bättre hade det varit med riktig lemmatiserad länkning.

En ganska stor brist är att man inte kan söka bland de grammatiska beskrivningarna, t.ex. på förkortningen *suomr* för finlandssvenska. Till följd av ett programfel som redan Mattsson påpekat får man vid sökning på förkortningen *kuv* (bildligt) på finska ändå fram en lista på åtta artiklar där förkortningen förekommer, men detta är alltså ett fel och artiklarna skulle i verkligheten vara betydligt fler (eller inga alls). En annan brist är att man endast kan söka på alfabetiska tecken. Det går med andra ord inte att söka på ”-” och få fram alla ord som innehåller ett bindestreck. Såväl i den tryckta som i den elektroniska versionen av Su-ru

finns *-loppuinen* med som ett särskilt uppslagsord, men *-alkuinen* finns av någon orsak inte med i någondera.

Specialtecken som inte brukar finnas med på tangentbordet fås genom att man trycker ner Alt och ger deras ASCII-kod. Dessa tecken är dock omöjliga att söka med och de återges inte heller alltid korrekt i fönstret med träfflistan. Det går t.ex. inte att få fram en lista på finska ord som stavas med *š* i Su-ru. Tyskt *ü* behandlas också i den Stora finsk-tyska ordboken som *u*. Dylika problem är vanliga i den digitala världen. En lösning finns dock – Unicode. Tyvärr verkar programmakarna inte alltid inse betydelsen av att kunna använda olika teckenuppsättningar fritt, medan språkmänniskorna kanske inte känner till de tekniska möjligheterna. Ett litet fel som är specifikt för den finsk-tyska cd-romordboken är att varje artikel innehåller något som ser ut som ett överflödigt stycketecken. Samma fel förekommer i internetversionen av alla ordböckerna.

Man kan inte göra ändringar i de färdiga ordböckerna, vilket kanske är lika bra, men man kan skapa sina egna ordlistor. Den här funktionen är dock inte särskilt välutvecklad och innehåller en del programfel. Orden man lägger till sina egna listor dyker inte upp i den vanliga lemmalistan och man kan bara aktivera en ordlista åt gången. Vill man samtidigt söka i de köpta ordböckerna och sin egen ordlista måste man skriva in ordet i sökrutan och sedan leta efter det i den allmänna träfflistan. Ibland dyker det ändå bara upp ett tomt fält i träfflistan där uppslagsordet i ens egen artikel borde stå. Vid sökning i den egna ordlistan görs heller ingen skillnad mellan käll- och målspråk. En positiv egenenskap hos de egna listorna är att man kan importera och exportera dem som enkla HTML-dokument.

Om bättre sökmöjligheter är den största fördelen med elektroniska ordböcker jämfört med traditionella pappersversioner, så är den så gott som obegränsade tillgången på utrymme också ett stort plus. Detta utnyttjas delvis i Su-ru, men knappast alls i de tyska och engelska ordböckerna. De svenska substantivens böjningsformer anges i den elektroniska versionen fullständigt, inte bara ändelserna. Detta gör läsningen lite lättare. Böjning anges också för de finska uppslagsorden i slutet av varje artikel. Av någon orsak anges dock bara åtta former för substantiv och sju för verb. Man kunde väl med detsamma ha angett fullständiga paradigm. Vad gäller de svenska verben, liksom några oregelbundna adjektiv och adverb, anges deras böjning med en siffra eller en stjärna. Klickar man på siffran öppnas ett stort nytt fönster med olika böjningstabeller. Här hade det också varit fint om man kunnat generera böjningen automatiskt för varje enskilt ord, och kanske dessutom visa den i ett lite diskretare fönster.

I en del artiklar, t.ex. *huomiointi*, finns en extra länk som lyder *Ks. myös malli* (Min övers: *Se även modellen*). Klickar man på den öppnas ett stort nytt fönster i vilket man kan läsa om ”översättningsmodeller för vissa ordtyper”. I fönstret som öppnas beskrivs dessa dock på finska, trots att användargränssnittet är inställt på svenska och motsvarande text finns på svenska bland ordbokens hjälpsidor. Den sida med böjningstabeller, som öppnas vid klick på siffrorna som anger böjning för svenska verb, adjektiv och adverb, är tvåspråkig. Visst är det bra att denna tilläggsinformation finns med, men sättet den presenteras på är ganska klumpigt. Framför allt vore det bra att hålla finskan och svenskan isär.

En bra och viktig egenskap hos WSOY:s ordboksprogram, som kanske kan tyckas vara en självklarhet men ändå inte är det, är möjligheten att bläddra i lemmalistan. Programmet är faktiskt det enda av dem jag undersökt för den här artikeln i vilket man enkelt kan bläddra sig fram från A till Ö och tillbaka.

En annan positiv egenskap är att man tänkt på användare med nedsatt syn. Det går lätt att ändra storlek på fonten i inställningarna. Dessutom finns funktionen ”läs upp” som tillåter koppling av ordboken till en talsyntetisator, men den har jag tyvärr inte haft möjlighet att testa.

WSOY har också internetversioner av sina stora ordböcker till ett pris av 80 euro/år. Användargränssnittet är enbart finskspråkigt och känns inte riktigt slipat. En del hjälpfunktioner har uteblivit och onödiga stycketecken dyker ibland upp i artiklarna. Vissa ordlänkar i artiklarna verkar också ha brustit.

Kielikones MOT 5.6 Professional

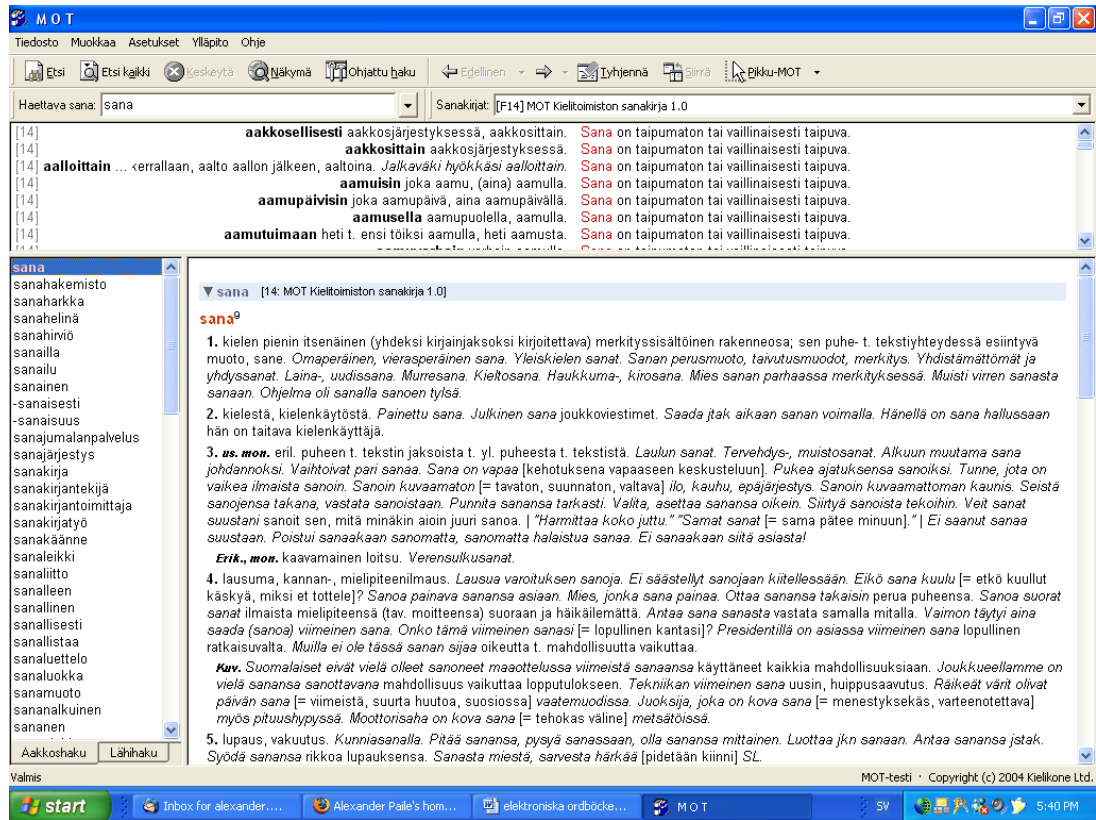

Bild 2. MOT-versionen av Kielitoimiston sanakirja.

Till Kielikones MOT-program kan man koppla ett sextiotal olika både allmänna och specialiserade ordböcker och ordlistor. Köparen väljer själv vilka ordböcker han vill betala för och aktivera. Programmet kan köras både på Windows och som nätversion på Linux. Användargränssnittet kan vara antingen finskt eller engelskt och manualen finns också på finska och engelska. Med programmet följer en kortare men ändå ganska detaljerad tryckt manual med bl.a. anvisningar för hur programmet installeras på en Linux-server. En mer detaljerad manual finns med i elektroniskt format.

Vid sökning skriver användaren in ordet i sökrutan och kan sedan välja mellan två olika träfflistor. Den ena är en vanlig alfabetisk lemmalista medan den andra är en lista på ord som till sitt uttal ligger nära det sökta ordet och kan vara nyttig om man t.ex. är osäker på hur ordet stavas. I artikelfönstret kan man välja om man vill se uppslagsordets böjningsparadigm eller inte, men denna funktion är bara implementerad för den stora nya finska ordboken Kielitoimiston sanakirja (KS). I KS ges inte fullständiga paradigm utan bara de viktigaste formerna. Artiklarna man slagit upp sparas i artikelfönstret med en hänvisning till den

ordbok ur vilken de härstammar. På det viset kan man ha flera artiklar framme samtidigt även om de finns i olika ordböcker. Det är bara att bläddra fram och tillbaka i artikelfönstret.

Vid sökning i ordböckerna kan man använda avancerade jokertecken eller reguljära uttryck. Förutom vanlig sökning bland uppslagsord kan man göra fritextsökningar i ordböckerna och få konkordanserna sorterade för sig på olika sätt, men tyvärr fungerar alfabetsiseringen inte alltid som den skall. Antalet konkordanser man får fram är begränsat, vilket också gäller den vanliga lemmalistan. Det går alltså inte att bläddra igenom en större ordbok i sin helhet, vilket nog är en stor brist.

De olika ordböckerna har olika sökfunktioner, men i princip tillåter programmet ett stort antal söksätt som kanske är bäst implementerade i den nya KS. Man kan söka bland uppslagsorden, i förklaringsexterna, bland exemplen, förkortningar osv. Vill man t.ex. ha en lista på finlandssvenska ord och betydelser ur MOT WSOY Ruotsi 1.0 är det bara att välja att söka på *suomr* bland *anmärkningar*.

En brist hos MOT-programmet är att namngivningen av ordböckerna är oklar. Dessutom varierar namnen på ordböckerna beroende på språket i användargränssnittet. Använder man MOT på finska kan man t.ex. välja att söka i ordböckerna MOT WSOY Ruotsi 1.0, MOT Kielitoimiston sanakirja 1.0 och MOT Svensk ordbok 1.0. På engelska heter dessa MOT WSOY Swedish-Finnish-Swedish 1.0, MOT Dictionary of Contemporary Finnish 1.0 och MOT Svensk ordbok 1.0. Vilka ordböcker det verkligen är frågan om får man bara veta om man bläddrar i instruktionerna. I dessa tre fall är ordböckerna i fråga *WSOY:n suomi-ruotsi-suomi sanakirja* (finsk-svensk-finsk ordbok) (© WSOY 2000), *Kielitoimiston sanakirja* som utarbetats på Forskningscentralen för de inhemska språken, och tredje upplagan av Norstedts *Svensk ordbok*. Nu är det lite svårt att veta vilka ordböcker det verkligen handlar om. Det hade varit bättre om ordböckerna fått behålla sina ursprungliga namn med både finskt och engelskt gränssnitt. En professionell användare vill ju gärna klart se exakt vilken ordbok det är han slår upp i.

Sökkategorierna kunde kanske också ges bättre namn. De olika ordböckerna har väldigt olika sökmöjligheter, och väljer man att göra en detaljerad sökning i flera böcker samtidigt får man upp en lista på samtliga sökkategorier som minst en av ordböckerna stöder. Detta kan förleda användaren att tro att han söker efter t.ex. finlandssvenska ord i alla ordböckerna samtidigt trots att funktionen inte har stöd i t.ex. den svensk-ryska ordboken. Detta är ändå kanske en naturlig följd av att

ordböckerna är så olika till både struktur och innehåll, snarare än ett direkt fel.

Pikku-MOT (Lilla MOT) är en kompakt version av användargränssnittet som man kan ha öppen medan man arbetar i t.ex. ett ordbehandlingsprogram eller en webbläsare. Om funktionen är aktiverad kan man genom att föra musen över ett ord i vilket program som helst få fram de relevanta ordboksartiklarna i en liten ruta utan att behöva öppna det stora ordboksönstret. Programmet använder sig av optisk teckenläsning, d.v.s. det tolkar bild till text och gissar därefter vilket uppslagsord det är frågan om. Detta fungerar hyfsat åtminstone för vanliga fonter och latinska bokstäver. Kyrilliska bokstäver klarar programmet dock inte av.

Användaren kan i princip själv välja vilka fonter och fontstorlekar som används för de olika språken. Detta skulle vara en nyttig funktion inte minst med tanke på användare med nedsatt syn, men tyvärr fungerar den inte riktigt. Det går att ändra storleken på kyrilliska och hebreiska bokstäver, men inte på latinska. I önstret för fontinställningar ser också den latinska exempelfonten konstig ut, trots att den fungerar bra i själva ordboken.

Kopiering av artikeltext till ordbehandlingsprogrammet Word fungerar dåligt. Ibland dyker det upp främmande tecken i dokumentet och ibland blir det ingen kopia alls.

Det är inte möjligt att göra ändringar i de färdiga ordböckerna men man kan skapa relativt avancerade egna ordböcker i MOT som sparas i NTRF-format (Nordic Terminological Record Format). Man kan välja bland ett stort antal fördefinierade fält för termer, definitioner, grammatik, språk o.s.v. och kursivera eller feta dem efter behag. Som vanligt ställer de kyrilliska tecknen till lite besvär. Programmet stöder i princip Unicode, men hela gränssnittet gör det tydligen inte. Utöver de fördefinierade språken kan man skapa nya språkkategorier för de egna ordböckerna. Man kan skapa en kategori för ryska uppslagsord, men kallar man den för *ru*, *русский* syns inte de ryska bokstäverna i namnet i önstret för inställningar. De ryska uppslagsorden och artiklarna återges dock korrekt.

När det gäller teckenkodning kan man också påpeka att ryskan i hjälptexterna är implementerad som bild, inte som text. Det betyder t.ex. att det inte går att markera eller kopiera hjälptexter som har att göra med kyrillik på vanligt sätt. Detta är kanske inte en stor brist, men det hade sett betydligt snyggare ut med konsekvent teckenkodning i programmet.

Många av MOT-ordböckerna går också att få tillgång till på Internet. Där kan man välja mellan finskt, svenskt och engelskt

användargränssnitt. Innehållet i ordböckerna är detsamma som i cd-versionen. Gränssnittet är enkelt och prydligt och avancerade sökfunktioner finns att tillgå. Ett minus är ändå att manualerna man får upp när man klickar på informationsknappen i artikelfönstren i första hand är på finska även om man angett svenska som språk för användargränssnittet.

Kielitoimiston sanakirja 1.0

Den nya finska ordboken Kielitoimiston sanakirja, tillsammans med en ortnamnsförteckning på 21 000 namn som ingår i MOT, finns också att få som ett fristående program på egen cd-skiva. Enligt Kielikones representant fungerar programmet på samma sätt som MOT och har samma sökmöjligheter och i stort sett samma gränssnitt. Vad som konstaterats ovan om MOT i allmänhet gäller således även för KS. Som fristående produkt kostar KS 150 euro/licens och fungerar på MS Windows. KS är en uppdaterad version av de kända ordböckerna Suomen kielen perussanakirja och CD-Perussanakirja.

Artiklarna i KS innehåller information om uppslagsordets betydelse, stilvärde och böjning samt exempelsatser. Detta gäller dock inte alltid, åtminstone för vissa sammansatta ord. Uppslagsordet *miestyövoima* ges bara böjning och ordet *miestyöpäivä* ges bara böjning och kommentaren *paremmin: henkilötyöpäivä*. Någon lemmatiserad länk till *henkilötyöpäivä* finns inte, men man kan genom att klicka på det, som på andra ord, förflyttas till den artikel som ordet liknar mest, och i det här fallet fungerar det. Explicita länkar verkar finnas lite sporadiskt.

KS recenseras i detta nummer av LexicoNordica också av Birgitta Romppanen.

MOT Ruotsi-Venäjä 1.0a

Som ett exempel på en mindre välgjord MOT-ordbok kan man nämna den svensk-ryska ordboken som enligt manualen utarbetats på Kielikone av ryska specialister. Som författare nämns Sergej Bolkhovets, Voldemar Putin och Iaroslav Ratouchni.

Nedan visas några exempelartiklar.

hundloka (s, -n,-or,-orna, bot), купырь (с, м) лесной (>бот)
 hundraårig (a), столетний (прил, **о возрасте)
 hundradel (s, -en,-ar,-arna), сотая доля (с, ж, **часть)
 hundliv (s, -et,-, -, vard), собачья жизнь (с, ж, *разг)

skitstövel (s, nedsätt, -n, skitstövlar, skitstövlarna), дерьмо (с, ср, *вул, **о человеке), сукин сын (*устслов, вул)
 äventyrare (s, -n/äventyrarn, =, äventyrarna), искатель (с, м)
 приключенийавантюрист (с, м)
 -hårig (i sammansatta ord), =волосый (прил, &светловолосый)

Ordklassen anges inom parentes tillsammans med böjningsändelser och annan information om bl.a. stil, och artiklarna innehåller metainformation på både ryska och svenska, vilket gör dem svårlästa. Eventuella ändelser i uppslagsordets grundform är inte markerade på något sätt, vilket också ibland leder till fel vid angivandet av böjning. Mellanslag saknas ofta, och onödiga kommatecken och specialtecken förekommer på konstiga ställen. I söklistorna med svenska ord finns också en del ryska ord med. Inkonsekvenser förekommer, som t.ex. att *hankatt* och *[han]katt* behandlas som olika uppslagsord.

När det gäller den svensk-ryska ordboken verkar man ha tagit olika existerande ryska och svenska ordböcker och kopplat ihop dem på automatisk väg. Något egentligt lexikologiskt arbete verkar inte ha utförts.

Euroword Business Pro 2005, Version 5.1

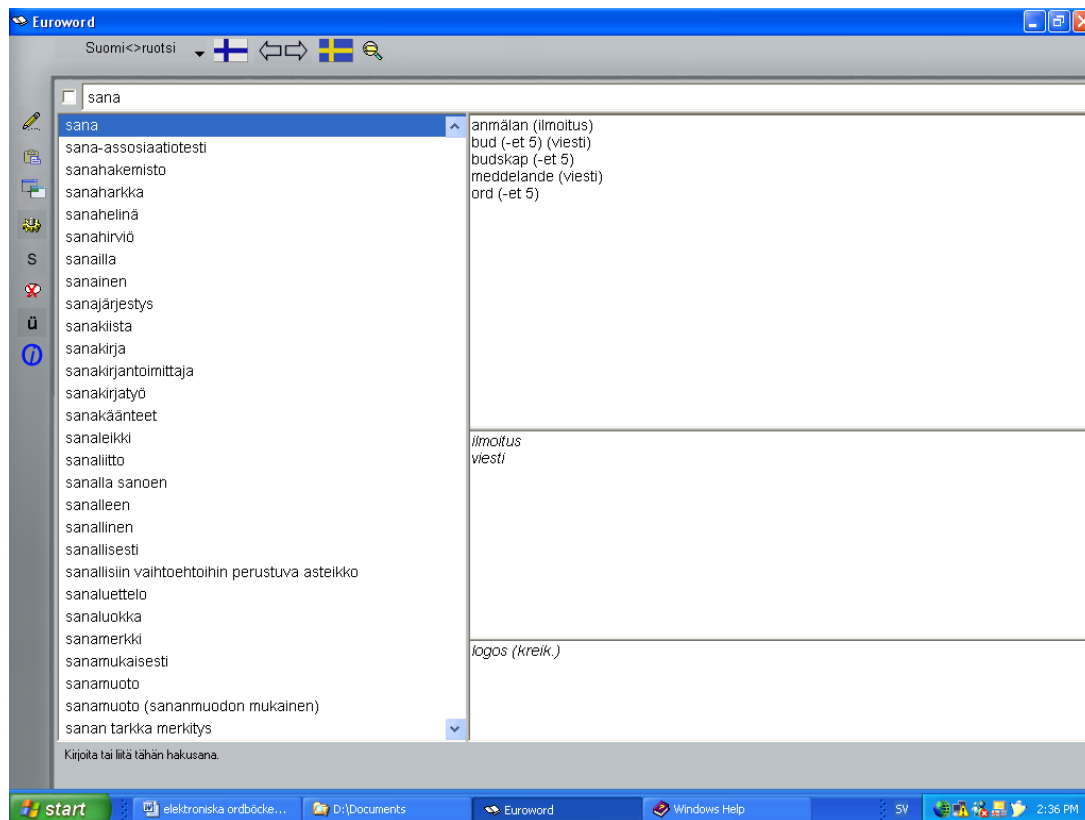

Bild 3. Sökruta, söklista, artikelfönster, synonymfönster, fönster för främmande ord (sivistyssanaston näyttö).

Euroword Business Pro 2005 innehåller ordlistor för 26 språkpar och samtliga fungerar i princip åt båda hållen. Priset på hela paketet är 370 euro och programmet fungerar på operativsystemet MS Windows.

Språket som används vid installationen är finska. Redan installationsanvisningarna innehåller ett par tryckfel, vilket ger ett tråkigt intryck. Därefter kan användaren välja finska eller engelska som språk för användargränssnittet. Utöver ordlistorna kommer programmet med en Windows-talsyntetisator för uttal av engelska ord. Dessvärre anser talsyntetisatorn ibland t.ex. svenska ord vara engelska och uttalar därefter. Ingen tryckt användarhandbok följer med cd-skivan. En kort manual finns med i programmet.

En funktion som inte nämns på skivfodralet, men som ändå av någon orsak återfinns under en knapp bär namnet ”dokumentin käännös” (översättning av dokument) och kan enligt manualen vara till nytta för att förstå text på främmande språk. Jag testade funktionen med den finsk-svenska ordboken öppen och skrev in ett par mycket enkla meningar på finska. Resultatet syns nedan och torde inte tarva ytterligare kommentarer.

Mina exempel: *Pekka syö kalaa. Minä syön porkkanaa.* (Pekka äter fisk. Jag äter en morot.)

Översättning: *Bacon äta middag fisk. Jag ätande morot.*

Enligt skivfodralet innehåller programmet en stor mängd specialordlistor, förkortningsordlistor och oregelbundna verb. I praktiken har varje språkpar en ordlista i vilken det kan ingå termer från vitt skilda områden. Förkortningar och oregelbundna verbformer finns med bland de övriga uppslagsorden, men man kan inte slå upp t.ex. verbet *äta* i den svensk-finska ordlistan och få fram ett böjningsparadigm.

Gränssnittet är på det hela taget oslipat. Tecken som *å ä ö* återges inte korrekt vid kopiering av ord ur artikelfönstret och kopiering av åtminstone polska och ryska fungerar inte alls. Felet med *åäö* verkar bero på att tangentbordet emellanåt varit ryskt. Slår man upp ordet *bok* i den svensk-polska ordlistan får man motsvarigheten *książka*, vilket är korrekt. Byter man riktning till polska-svenska hittar man inte *książka*. I stället kan man slå upp på *ksiazka* med de polska tecknen ”normaliserade” och får då motsvarigheten *bok*.

Söklistan i den rysk-engelska ordboken är inte ordentligt alfabetiserad. Skriver man in t.ex. början av det ryska ordet för hund *соб...* kommer man till motsvarigheten *сначала*, som borde ligga tidigare i alfabe-

tet. En konstig och irriterande egenskap hos sökfunktionen är att man (för det mesta) måste skriva in minst tre bokstäver för att få fram söklistan. Söker man i den svensk-finska ordlistan efter prepositionen *i* får man inte fram någon motsvarighet alls. Detta kan i och för sig bero på att ordet helt enkelt saknas. Söker man på ordet *ö* hittar man genast motsvarigheterna *saareke*, *saari*. Nästa ord i listan är dock *objektiv* som ges motsvarigheten *tasapuolinen* (jämlik).

Det totala antalet uppslagsord i ordlistorna anges inte, vilket eventuellt kan ses som ett plus eftersom orden i söklistan ibland är böjningsformer av existerande ord vilkas grundform inte anges. Ett exempel ur den finsk-engelska ordlistan är *klaanin* (genitiv av ordet *klaani* 'klan') som ges motsvarigheten *clannish*. Ibland är uppslagsorden helt enkelt tryckfel som sannolikt har extraherats ur någon dålig korpus. Det svenska ordet *idé* finns t.ex. med i två versioner, stavade *idé* och *ide'*. De båda stavningarna ges dessutom olika motsvarigheter på finska.

Ordlistorna verkar vara fullständigt oredigerade och innehåller också en del specialtecken och kombinationer av dessa. I den finsk-engelska ordlistan finns t.ex. uppslagsordet (') som ges motsvarigheterna *postrophe* (ATK) (min översättning: 'ADB'), *single quote* (ATK) i artikelfönstret. Man kan också slå upp på det inkorrekta *postrophe* i den engelsk-finska versionen och får då motsvarigheterna (') (ATK) och [''] (ATK).

Grammatisk information och annan metainformation ges sporadiskt och förklaras ingenstans. Slår man upp ordet *saaristo* i den svensk-svenska ordlistan får man upp följande i artikelfönstret:

arkipelag (arkkipelagi)
 skärgård (arkkipelagi)
 arkipelag (3)
 skärgård (-en)

Båda motsvarigheterna uppträder två gånger. Vad informationen inom parentes står för får man gissa sig till. Ordet *skärgård* i den svensk-finska ordlistan ger

arkkipelagi (saaristo)
 saaristo (arkkipelagi)
 saaristo

i artikelfönstret. Som ett ytterligare exempel kan ordet *sana* i bild 3 tjäna. Ord som dessa, vid vilka en del metainformation hänger kvar, har antagligen kopierats ur existerande ordböcker och fogats till listan som till stor del verkar bygga på material ur någon mindre lyckad korpus.

För en del av orden i den finsk-engelska ordlistan finns exempel-satser. Dessvärre motsvarar användningen i exempelsatserna inte alltid uppslagsordet. Slår man upp på det i och för sig dubiösa substantivet *klangi* får man de engelska motsvarigheterna *crackle*, *rattle*, *ring*. Man kan då välja att trycka på en ny knapp som uppenbarat sig bredvid knappen för ”översättning av dokument” och få fram exempelsatserna

And so saying, Noirtier extended his hand to *ring* the bell and
summon the servant.

But *ring* and order covers for two, and we will dine together.

där ordformen *ring* fungerar som verb.

Det är möjligt att lägga egna ord till ordlistorna och det är ju alltid bra. En annan funktion som kanske kunde ha blivit bra är rutan med specialtecken man får fram nertill i programfönstret. Tanken är att man skall kunna skriva in t.ex. tyskt ü eller danskt æ genom att klicka på bokstäverna utan att ha dem på tangentbordet. Vilka tecken som valts verkar dock vara en slump, t.ex. saknas polska tecken.

Euroword är på det hela taget inget bra program, varken till sitt innehåll eller till sina tekniska egenskaper. Man kan få tillgång till Euroword på nätet med användargränssnittet på finska, svenska eller engelska, men åtminstone det svenska gränssnittet innehåller grova språkfel.

Sandstones EuroTranslator Business Plus 7.2

Eurotranslator Business Plus (se bild nästa sida) innehåller ordlistor för 13 språk. De olika språken kan kombineras fritt och översättningsriktningarna blir därför 156 till antalet, vilket låter imponerande. Priset för en permanent licens är 170 euro. För 90 euro får man en årslicens och rätt till gratis uppdateringar så länge licensen är i kraft. Programmet fungerar på operativsystemet MS Windows.

Enligt förpackningen innehåller programmet mer än 3.000.000 indexerade uppslagsord och 700.000 olika sökord, inklusive ett stort antal specialordlistor. Specialordlistorna har tydligen helt enkelt lagts till huvudordlistan, för någon möjlighet att välja ordlista enligt fackområde ges inte. Enligt vd Mikael Broman på Sandstone syftar antalet olika sökord närmast på antalet olika uppslagsord på finska som har det största antalet sökbara ord. Siffran 3.000.000 anger det sammanlagda antalet uppslagsord i alla 13 språk.

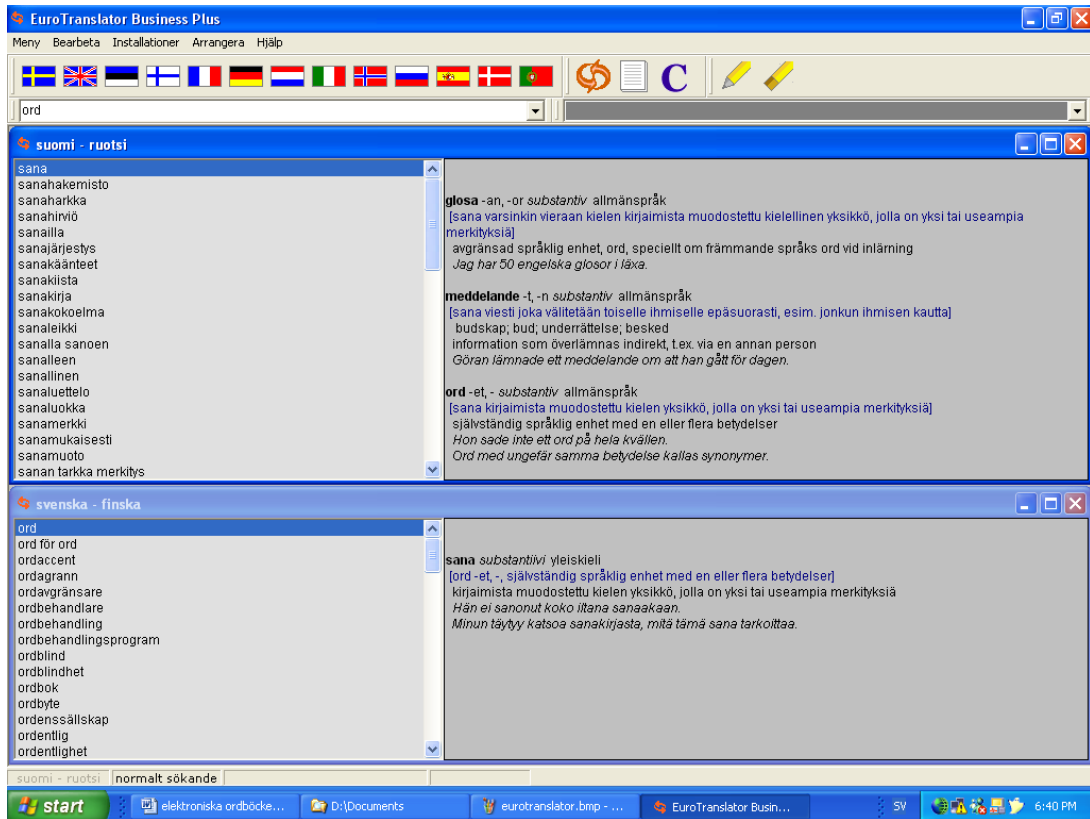

Bild 4. Finsk-svensk och svensk-finsk ordlista öppen.

Användargränssnittet kan vara finskt, svenskt, engelskt, franskt, tyskt eller estniskt. Tyvärr är svenskan inget vidare. Den elektroniska manualen innehåller språkfel och knapparna i huvudmenyn har namn som inte riktigt är standardsvenska. Menyn ”Bearbeta” kunde kanske heta ”Redigera”, och ”Installationer” borde definitivt ersättas med ”Inställningar”. Se bild 4. Exempelbilderna i manualerna för de olika språken är alla engelska och rätt ofta lite svårtolkade.

Programmet innehåller något som kallas för ”översättningsbords- och snabböversättningsfunktioner” – Quicktrans och Intellitrans. Funktionerna möjliggör användning av ordlistorna i andra programfönster än ordbokens. Har man först aktiverat funktionen kan man sedan genom att dubbelklicka på ett ord i t.ex. sin webbläsare och kopiera ordet få fram ett nytt litet fönster med en lista på motsvarigheter ur den ordlista som för tillfället är aktiverad i Eurotranslator. Funktionerna har alltså egentligen ingenting med översättning att göra, men är enligt Broman implementerade efter önskemål från kunder.

Ryska tecken ställer till problem för programmet trots att det i princip stöder ryska. Det går nämligen inte att fritt skriva och kopiera ryska tecken i sökrutorna utan att tecknen förvandlas till oigenkännlighet. Det går inte heller att kopiera ryska ord ur t.ex. MS Word och klistra in dem

i sökfönstret. Vad gäller kopiering kan man också konstatera att det inte går att markera och kopiera mer än ett par ord åt gången ur artikelfönstret, även om det bara är fråga om svenska eller engelska.

Till programmet hör en i princip nyttig korpusfunktion som innehåller exempelmeningar på finska, svenska, engelska, franska och tyska. Denna medger sökning på två sätt: Man skriver in ett ord i sökrutan och väljer att söka antingen ”början på ett ord” eller ”hela ordet”. Man får högst fem exempelmeningar per sökning. En sökning på *koira* (hund) på ”början på ett ord” i den finska korpusen ger följande resultat:

- järjestö on asettanut tavoitteekseen pelastaa 100.000 koiraa
- järjestö on ottanut tavoitteekseen pelastaa 100.000 koiraa
- tavoitteena on pelastaa 100.000 koiraa
- hän teki pikku villapaidan koiralle
- Varo tuota koiraa !

En sökning på *koira* på ”hela ordet” ger följande (min kursiv):

- järjestö on asettanut tavoitteekseen pelastaa 100.000 koiraa
- järjestö on ottanut tavoitteekseen pelastaa 100.000 koiraa
- tavoitteena on pelastaa 100.000 koiraa

Resultatet är ju inte vad man kunde vänta sig, dvs. att en sökning på ”hela ordet” skulle ge resultat som innehåller den exakta teckensträngen omgiven av mellanslag, medan en sökning på ”början på ett ord” skulle ge resultat som innehåller den exakta teckensträngen, eventuellt följd av andra tecken. Broman medger att det är fråga om ett programmeringsfel som de inte varit medvetna om och som skall rättas till i nästa version.

Det går inte att använda jokertecken vid sökning, varken bland exempelmeningarna eller i ordlistorna.

Under mitt besök på Sandstone framgick det att utvecklingen av ordlistorna sedan 1998 skett manuellt och görs av diverse för ändamålet anställda översättare som fyller i en tabell som innehåller alla språk samtidigt. Detta förfaringssätt kunde kanske fungera för t.ex. begränsad EU-terminologi men när det gäller en allmän ordbok är det inget vidare. Vad det tidigare materialet är baserat på kände Broman inte till.

Att döma av kvaliteten och bristernas art har en del av ordlistorna kommit till genom automatisk analys av parallellkorpusar. Många uppslagsord får huvudlösa motsvarigheter i en sökning från svenska till finska. Ett exempel är växten *åbrodd* (lat. *Artemisia abrotanum*, fi. *aaprottimaruna*) som på finska bl.a. ges motsvarigheterna *äijä* (gubbe), *parta* (skägg) och det dialektalt talspråkliga *pappa* (farfar). Ofta tillhör

inte målspråksordet samma ordklass som källspråksordet. Ordklass anges för övrigt endast sporadiskt, liksom även böjning och lite annan metainformation, ofta också den felaktig. Motsvarigheterna ges enligt Broman i princip i alfabetisk ordning. Detta stämmer dock inte alltid i praktiken. Bokstäverna *å ä ö* verkar åtminstone sorteras som *a* och *o*. Ibland ges exempel på ords användning, se bild 4. Dessvärre är dessa inte att lita på. Slår man upp prepositionen *i* från svenska till finska får man, tillsammans med den på finska närmast motsvarande ändelsen *-ssa/ssä* (som ges två gånger), exempelmeningen *Menen lomalle Pariisiin ensi viikoksi*. (Jag åker på semester **till** Paris nästa vecka.)

Eurotranslator lär främst rikta sig till företag och år 2004 sålde man 1500 licenser till Sveriges riksdag. Uppenbarligen finns det de som anser sig behöva en produkt av det här slaget, men något för professionella språkbrukare och översättare är det inte.

Man kan få tillgång till Eurotranslator på Internet för en avgift på 50 euro/år. Internetversionen är lik cd-versionen men innehåller hela 21 språk, mot cd-versionens 13, som i princip kan kombineras fritt. Den innehåller också mera fel. Ryska och polska sökord som innehåller speciella tecken fungerar inte alls och polska tecken visas ”normaliserade” i artiklarna. Ett av de nya språken är latin. Någon större glädje är det inte av latinet då väldigt centralt ordförråd saknas och motsvarigheterna ges utan någon som helst grammatisk information.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan man säga att Kielikones MOT har det bästa användargränssnittet och de mest utvecklade sökfunktionerna. Tyvärr kan man inte alltid lita på ordböckernas innehållsmässiga kvalitet som varierar kraftigt.

WSOY ger ut ett mindre antal kvalitetsordböcker vilkas innehåll man kan lita på. Användargränssnittet är dock inte lika utvecklat som i MOT och sökfunktionerna kunde vara fler.

Eurowords och Sandstones ordböcker kan jag inte rekommendera. Euroword är en opålitlig ordlista med ett dåligt användargränssnitt till ett väldigt högt pris. Sandstones Eurotranslator är aningen bättre och innehåller mer information men kan på det hela taget anses tillhöra samma klass av produkter. Innehållet är opålitligt och programmet innehåller alltför många fel.

Internetversionerna av alla ordböckerna fungerade med olika webb-läsare, vilket tyvärr inte är en självklarhet. Användargränssnittet i inter-

netversionerna håller i stort sett samma standard som motsvarande program på cd-rom.

Det digitala formatet innebär i princip stora fördelar för ordböcker och uppslagsverk av olika slag, men tyvärr är det än så länge också förknippat med problem. Förutom de tekniska bristerna, som tyvärr är mer regel än undantag i nästan all programvara, är dagens program ofta, trots ett högt pris, väldigt kortlivade. En traditionell pappersordbok är ju nästan evig, medan de flesta elektroniska ordböcker kan upphöra att fungera när man med några års mellanrum tvingas uppdatera sitt operativsystem och övriga mjukvara. Det är omöjligt att veta om ens ordbokssamling, som ofta bara är skapad att köras på några versioner av MS Windows, kommer att vara till någon glädje på nästa version. I detta avseende är Kielikone ett steg före de andra i och med att deras program inte är bundet till ett företags produkter. Men säker går man inte så länge det inte finns entydiga och öppna standarder för lagring av text och databehandling.

Litteratur

Mattsson, Björn-Eric 1999: Cd-romversionen av Stora finsk-svenska ordboken. I: *LexicoNordica* 6, 183–191.

Alexander Paile
forskare (språkteknologi)
Forskningscentralen för de inhemska språken
Sörnäs strandväg 25
FIN-00500 Helsingfors, Finland
alexander.paile@kotus.fi